

УДК 378.126

DOI:

Оксана Микитюк, доктор педагогічних наук, доцент
кафедри технології біологічно активних сполук, фармації та біотехнології
Національного університету "Львівська політехніка"

Андрій Зачепа, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри
суспільно-гуманітарних наук Української академії друкарства

Галина Никитюк, кандидат медичних наук, доцент кафедри патологічної фізіології
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-МАГІСТРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається шляхи використання компетентнісного підходу для реалізації освітньої траєкторії формування професійної компетентності у студентів-магістрантів спеціальності "Фармація, промислова фармація" факультету ІХХТ НУ "Львівська політехніка". Зокрема, розглядаються шляхи формування компетентнісного аспекту у освітній траєкторії студентів-магістрантів, використання педагогічних технологій у процесі навчання, міждисциплінарності як показників освітньої траєкторії студентів-магістрантів. Формування професійної компетентності магістрантів відбувається при реалізації в навчальному процесі ряду педагогічних технологій, зокрема проведення міні-студентських науково-навчальних конференцій та використання технологічних карт особистісного розвитку студентів-магістрантів. Формування освітньої траєкторії у процесі навчання пов'язане з збільшенням частки самостійної роботи на старших курсах, і тому є доцільним використання ефективних методів, що сприяють індивідуалізації і інтенсифікації навчального процесу.

Ключові слова: освітня траєкторія; шляхи використання компетентнісного підходу; професійно-орієнтоване середовище; професійна компетентність; освітні технології.

Лит. 10.

Oksana Mykytyuk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor of the Technology of
Biologically Active Substances, Pharmacy and Biotechnology Department,
Lviv Polytechnic National University

Andriy Zachepa, Doctor of Sciences (Philosophy), Professor, Head of the Social and
Humanitarian Sciences Department, Ukrainian Academy of Printing

Halyna Nykytyuk, Ph.D. (Medicine), Associate Professor of the Pathological Physiology
National Danylo Halytskyi Medical University of Lviv

WAYS OF USING THE COMPETENCY-BASED APPROACH IN THE PROCESS OF MASTER'S STUDENTS TRAINING IN A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

The article considers the ways of using the competency-based approach for the implementation of the educational trajectory of the professional competency formation in Master's students of the specialty "Pharmacy, Industrial Pharmacy" of the faculty of the Institute of Chemistry and Chemical Technologies in Lviv Polytechnic National University. In particular, the ways of forming the competency-based aspect in the educational trajectory of Master's students, the use of pedagogical technologies in the educational process, and the interdisciplinarity as indicators of the educational trajectory of Master's students have been considered. The formation of professional competency of Master's students takes place in the implementation of a number of pedagogical technologies in the educational process, in particular holding mini-student scientific-educational conferences and forming the technology maps for the personal development of Master's students. The formation of the educational trajectory in the educational process is associated with an increase in the proportion of the independent work in senior courses, and therefore it is advisable to use effective methods that encourage the individualization and the intensification of the educational process. Using the competency-based approach in the formation of the educational trajectory is aimed primarily at increasing the competitiveness and professional mobility of graduates of higher educational institutions in the labour market, deepening the fundamentalism, strengthening the education practical orientation, ensuring the sequence at all levels of professional education and the continuity in training, which involves, first of all, constant updating of knowledge already after the graduation.

Keywords: an educational trajectory; the ways of using the competency-based approach; professionally oriented environment; professional competency; educational technologies.

Постановка проблеми у загальному
вигляді. Сучасні стандарти вищої
освіти висувають нові вимоги до якості

підготовки фахівців. Згідно з новим Законом
України "Про вищу освіту" українські заклади
вищої освіти мають готувати таких фахівців, які

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-МАГІСТРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

вміють активно, самостійно, творчо діяти у будь-яких виробничих ситуаціях, мають добре сформовані та розвинені вміння та навички практичної діяльності, вміють використовувати сучасні інформаційні та інноваційні технології і здатні самовдосконалюватись упродовж всього життя [1; 2; 4; 6]. Формування професійності майбутнього фахівця є складним процесом, який вимагає постійного вдосконалення, активного застосування новітніх педагогічних та інформаційних досягнень, відповідного рівня педагогічних кадрів. У процесі підготовки фахівця важливим є процес отримання, засвоєння і використання у майбутній практичній діяльності отриманих знань. Актуальність питання пов'язана із змінами у розвитку впровадження компетентісної парадигми вищої освіти, трансферу освітніх технологій та підвищення ролі професійно-орієнтованої освіти – формування індивідуальних освітніх траєкторій у навчанні і самонавчанні студентів. Актуалізація питання посилена прийняттям в Україні Національної рамки кваліфікацій (Постанова КМУ № 1341 від 23.11.2011 р.), новою редакцією Закону України “Про вищу освіту” (№ 1556-УІІ від 01.07.2014 р.) та Ратифікацією Угоди про асоціацію з ЄС (16 вересня 2014 р.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині перехід до компетентісно-орієнтованої парадигми сучасної освіти обумовив необхідність дослідження компетентісного підходу, яким займаються дослідники: С. Гончаренко, Р. Гуревич, І. Зимняя, С. Клепко, А. Маркова, Л. Мітіна, О. Овчарук, С. Сисоева, А. Хуторський, В. Хутмаєр та ін. Глобальне завдання підвищення якості професійної освіти зумовило звернення до окреслення термінологічного поняття “компетентності” у вітчизняній та зарубіжній педагогіці вищої школи. Вперше поняття “компетентність” з’явилося у 50-тих роках минулого століття у працях Дж. Райлі. Науковець визначає це поняття як готовність до виконання професійних завдань [3]. Р. Уайт доповнює термінологічне визначення такими складовими, як спрямованість, мотивація, звертаючи особливу увагу на особистісну складову поняття. Дж. Равен визначає компетентність як специфічну здібність, необхідну для ефективного виконання конкретної дії в конкретній наочній області, таку, що включає вузькоспеціальні знання, особливого роду наочні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії [8, 9].

Терміни “компетентність” і “компетенція” у психолого-педагогічній літературі трактуються по-різному. Зупинимося на розгляді деяких з них.

В словнику української мови: компетентний – це той, хто “має достатні знання в якій-небудь галузі, з чим-небудь добре обізнаний, кваліфікований”. Отже, термін “компетентність” поєднує тріаду “знання, вміння та навички”; є найдоцільнішим щодо визначення реального рівня підготовки випускника як фахівця. Відповідно, передбачається постійне оновлення професійних знань, оволодіння новою інформацією. Іншими словами, компетентність – це здатність до актуального виконання діяльності, що вимагає як змістових (знання), так і процесуальних (вміння) компонентів [5]. У великому тлумачному словнику української мови термін “компетентність” (лат. *competentia*) стосується особи, “яка має достатні знання в певній галузі, яка з чим-небудь добре обізнана, тямуща”, або “яка має повноваження, повноправна, повновладна” [7]. Стосовно компетенції й компетентності О. Хуторський наводить наступні означення: компетенція – включає сукупність взаємозалежних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються відповідно до певного кола предметів і процесів, і необхідні для якісної продуктивної діяльності щодо них; компетентність – володіння людиною відповідною компетенцією, що включає її особистісне ставлення до неї і до предмету діяльності. Науковець О. Овчарук, згідно з означенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти, поняття компетентності трактує як спроможність кваліфіковано проводити діяльність, виконувати завдання або роботу. Поняття компетентність містить набір знань, навичок і ставлень, особистісних ставлень і ціннісних орієнтацій, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або певній діяльності [10]. Відповідно, професійна компетентність – це професійна підготовка і здатність суб’єкта праці до виконання завдань і обов’язків діяльності, міра і основний критерій його відповідності вимогам професійної діяльності. Компетентісний підхід, на думку О. Дубасенюк, орієнтований на результат освіти. Саме він здатний забезпечити врахування запитів суспільства й економіки за підготовки майбутнього фахівця, зокрема: адаптування до швидкоплинних змін і вимог здійснення підготовки їх як активних суб’єктів нової освітньої парадигми – “освіти впродовж життя”. Головним є формування комплексу знань, умінь, навичок, особистісних ставлень і ціннісних орієнтацій у практичній діяльності, самостійно й творчо

вирішувати проблеми, що виникають у різних галузях життєдіяльності. Саме такий підхід актуалізує необхідність вибору змісту освіти, який повинен сприйматися тими, хто навчається, як “свій”, та призводити до індивідуалізації навчального процесу з можливістю вибору форм, методів навчання, темпів засвоєння навчального матеріалу.

При цьому як викладач, так і студенти повинні оволодіти особливостями організації навчальної діяльності з інноваційною спрямованістю, що передбачає впровадження в зміст навчального процесу нових, орієнтованих на самостійне осмислення, технологій. Компетентнісний підхід концентрує увагу (відміну від традиційної – знаннєвої парадигми навчання) на розвиток здібностей, пов’язаних з саморозвитком і самоосвітою особи, у даному випадку студентів [6, 9].

Формування мети статті. Дослідження шляхів формування компетентнісного підходу у освітній траєкторії студентів-магістрантів спеціальності “фармація, промислова фармація”.

Виклад основного матеріалу. Під компетентнісним підходом ми розуміємо такий підхід до підготовки майбутнього здобувача вищої освіти, який спрямовано на реалізацію особистісно зорієнтованого навчання, формування готовності та здатності ефективно здійснювати професійну діяльність у мінливих умовах освітнього ринку. Компетентнісний підхід сприяє формуванню та розвитку ключових, професійних і спеціальних компетентностей особистості.

Компетентнісний підхід в сучасній освіті повинен забезпечити вищий рівень компетентності здобувачів вищої освіти. Даний рівень репрезентується сформованістю у суб’єкта (студента) наукового поняття “компетентність” як дуального комплексу, де наукова орієнтованість знання визначають логіку практичного застосування у процесі навчання і практичної роботи, а також формування інтелектуально-моральної саморегуляції, спрямованої на ефективне вирішення суб’єктом науково-прикладних і технічних проблем.

Методична реалізація пов’язана з використанням педагогічних засобів, які створювали в освітньому процесі такі ситуації, де відбувався б синтез набутих навчальних знань і умінь та способів практичної діяльності. Адже знання не передаються, а формуються у процесі особистісно-значущої діяльності.

Навчальна діяльність студента ЗВО орієнтована в цілому на саморозвиток його як суб’єкта діяльності. Студенти – магістранти

старших курсів більшу частину навчального матеріалу вивчають самостійно – відповідно важливо навчити студента самостійно навчатися – в плані спонукання його до самостійного відбору змісту навчального матеріалу, що підлягає засвоєнню. У даній ситуації важливим елементом повинна стати системність, цілісність знань шляхом вивчення не окремих, ізольованих дисциплін, а поєднаних у предметні комплекси з урахуванням міжпредметних зв’язків. Відомо, що кожна компетентність формується сумарним комплексом знань, умінь, навичок, особистісних ставлень і ціннісних орієнтацій. У цьому контексті багатопредметність становить основну потребу в впровадженні компетентнісного підходу в освітню траєкторію студента. Тобто шлях формування компетентнісного підходу в освітню траєкторію включає мету і засоби розвитку компетентностей і являє собою поєднання фундаментальних, професійних і гуманітарних блоків навчальних дисциплін і їх взаємозв’язок.

Освітня траєкторія студента-магістранта є нарощування особистісної сформованості як ключових, так і професійних компетентностей, з орієнтацією на постійну самоосвіту і саморозвиток.

Компетентнісний підхід пов’язаний з процесами розвитку “готовності” і “здібності” до певного виду когнітивної діяльності при отриманні спеціальності, професії в цілому. Специфіку компетентнісного підходу складають професійно-орієнтовані технології та умови, створювані в освітньому середовищі ЗВО. “Здатність” у нашому розумінні представляє собою складне синтетичне утворення, що включає в себе різні психофізичні функції і процеси, особистісний комплекс своєрідних якостей, зокрема потребу у професійному зростанні, цілеспрямованість, працьовитість, наполегливість, емоційність, самовладання. Ознаки здатності до постійної самоосвіти спостерігаються при реалізації освітньої траєкторії щодо успішного виконання видів діяльності за вказаними показниками. Чи стане здатність далі розвиватись, залежить від різних умов. Однією з умов є своєрідна “готовність” як систематичне співвіднесення внутрішніх ресурсів особи студента з професійними вимогами, які виступають основою самоствердження особи в суспільстві і розвиток мотивованості на успіх; відповідальність, самостійність, мобільність, креативність, комунікативність. Розвиток “готовності” супроводжується формуванням таких психофізіологічних властивостей: вміння відбирати найважливіший матеріал, спрямованість

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-МАГІСТРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

уваги, емоційна стійкість, постійна робота з додатковою літературою, інтернет-джерелами і специфіка запам'ятовування. Однак, компетентність, зокрема професійна компетентність як ми вже зазначали – не сума засвоєної інформації, а комплекс знань, умінь, навичок, особистісних ставлень і ціннісних орієнтацій, які реалізуються у практичній професійній площині і здатність діяти в різних проблемних ситуаціях. Тобто, формування індивідуального стилю діяльності суб'єкта істотно розвиває його внутрішній особистісний потенціал.

Важливою умовою використання компетентісного підходу є симуляційні навчання, починаючи з четвертого курсу, тобто цілеспрямовані в процесі професіоналізації.

Важливою компетентністю, що визначає успіх в майбутньому, є сформована комунікативна компетентність, вона впливає на здатність встановлювати і підтримувати необхідні наукові і робочі контакти. Для успішної комунікації в майбутньому необхідне використання в академічному середовищі імітаційних технологій, таких як рольові, ділові ігри, круглі столи, майстер-класи. Вони сприяють формуванню у студентів вміння слухати, спрямованість уваги, активізують механізми запам'ятовування. Професійно-орієнтовані технології спрямовані на якісні зміни характеру комунікативної, саморегулюючої складової.

Зупинимось, зокрема на використанні у навчальному процесі міні- студентських навчально-наукових конференцій, тривалістю до 45 хвилин, які дозволяють оцінити на старших курсах вміння студентів-магістрантів аналізувати конкретну наукову чи виробничу ситуацію, визначення шлях синтезу певної речовини, вміння аналізувати наукові статті з заданої тематики, висловлювати свої думки, робити висновок і резюме. Студенти виконують різні ролі: замовників, менеджерів, інженерів – технологів, представників хімічних співтовариств, журналістів, науковців. Кожен студент програє певні ролі з урахуванням тих особливостей, які характерні для цієї ролі в реальних ситуаціях. До конференції розробляється регламент її проведення.

Після закінчення міні-конференції студенти проводять самоаналіз-самооцінку.

Щодо використання інтерактивної технології “Круглий стіл”. Під час обговорення актуальної теми студенти можуть бути задіяні у різних ролях – від інженерів-технологів, замовників, до інженерів з техніки безпеки т.д. Широкий спектр проблем вимагає наукового осмислення,

формування професійних навичок, формування професійної компетентності, навичок комунікації, вмінням організувати діалог, толерантності, готовності вислухати співрозмовника і т.д.

Цікавим елементом використання компетентісного підходу може служити використання технологічних карт особистісного розвитку студентів. При їх використанні важливими є розвиток здатності у студентів-магістрантів самооцінки і самоосвіти.

Висновки. Алгоритм розвитку здатності до самооцінки і самоосвіти включає наступні компоненти:

1. Оцінювання власний рівень володіння професійними компетентностями, в тому числі і шляхом самоаналізу (самоаналіз через “вміти”, “застосовувати”, “розрізнити”, “застосовувати” і т.д.).

2. Опис труднощів студентів при виконанні дій, оцінювання причин і характеру цих труднощів, планування дій для усунення труднощів і успішного їх подолання.

3. Аналіз причин труднощів студентів старших курсів в процесі засвоєння навчального матеріалу і самоосвіти.

4. Планування наступних дій через вибір певного алгоритму (карта самоосвіти і саморозвитку).

Даний алгоритм може реалізовуватися у формі технологічної карти особистісного розвитку студента. Технологічна карта особистісного розвитку використовується для аналізу суб'єктом навчання (студентом-магістрантом) своєї навчальної діяльності з орієнтацією на рівень, який студент хотів би досягти. Технологічна карта дозволяє розподіляти власний час студента і планувати самостійні заняття і самоосвіту. Карта стає важливим інструментом спілкування між студентом і викладачем. Питання викладача студентів, які внесені у технологічну карту особистісного розвитку студента, дозволяють йому провести самоаналіз, виявити труднощі в освоєнні навчального матеріалу у процесі самоосвіти і внести корективи.

Для оцінки рівня володіння навчальним матеріалом, для визначення рівня сформованої професійної компетентності студентам пропонують провести самоаналіз у вигляді анкетування, що створює зворотний зв'язок між викладачем і студентом. Технологічна карта особистісного розвитку студента підвищує рівень мотивації, почуття впевненості в собі, формує адекватну самооцінку, дозволяє коригувати освітню траєкторію магістранта в процесі навчання у магістратурі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про вищу освіту" від 17.01.2002 № 2984-III. Відомості Верховної Ради України від 17.05.2002, № 20.
2. Іванова Т. Модель педагогічного менеджменту викладача непедагогічного профілю. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2011. Вип. 2. С. 82–90.
3. Канаєв Н. М. Глобалізація і вищеє образование. Взгляд из ЮНЕСКО. *Философия образования*. 2005. № 1 (12). С.26–31.
4. Клепко С. Ф. Інтегративна освіта і поліформізм знання. Київ. Полтава. Харків, 1998. 360 с.
5. Ковалева О. В., Мазуркевич Л. А. К вопросу о развитии высшего образования в контексте глобализации. 2009. № 6. С. 115–122.
6. Лутай В. С. Філософія сучасної освіти. Київ, 1996. 256 с.
7. Новий тлумачний словник української мови / укл. В. Яременко, О. Сліпущко. Київ, 1998. 351 с.
8. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. Київ, 2004. 112 с.
9. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. Москва, 2002. 396 с.
10. Adult Learning and Education. Canada progress report for the UNESCO Global Report on Adult Learning and Education (GRALE) and the end of the United Nations Literacy Decade. Council of Ministers of Education Canada. Toronto, 2012. 66 p.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainu (2002). "Pro vichy osvity" vid 17.01.2002 № 2984-III [Law of Ukraine "On Higher Education" of January 17, 2002 No. 2984-III]. Information from the Verkhovna Rada of Ukraine dated May 17, 2002, No. 20. [in Ukrainian].
2. Ivanowa, T. (2011). Model pedagogichnogo menedzmenty vukladacha pedagogichnogo profile [A

- model of pedagogical management of teacher of non-pedagogical profile]. *Aesthetics and ethics of pedagogical action*. Vol. 2, pp. 82–90. [in Ukrainian].
3. Kanaev, H.M. (2005). Globalizacia i vichee obrazovanie. Vzgrad iz Unesco [Globalization and higher education. A look from UNESCO]. *Philosophy of education*. Vol. 1 (12), pp.26–31. [in Russian].
4. Klepko, S.F. (1998). *Intehratyvna osvita i poliformizm znannia* [Integrative education and polyformism of knowledge]. p. 360. [in Ukrainian].
5. Kovaleva, O.V. & Mazurkevich, L. A. (2009). *K voprosy o razvitie wisshego obrazowania w konteksty globalizacii* [On the development of higher education in the context of globalization]. Vol. 6, pp. 115–122. [in Russian].
6. Lytay, V.S. (1996). *Filosofia sycasnoi osvity* [Philosophy of modern education]. Kyiv, p. 256. [in Ukrainian].
7. Slipushko, O. & Jaremenko, W. (Ed.). (1998). *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. p. 351. [in Ukrainian].
8. Owcharyk, O.V. (2004). *Kompetentnisnyi pidkhd u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy: Biblioteka z osvitoi polityky* [Competency Approach in Modern Education: World Experience and Ukrainian Perspectives: Library for Educational Policy]. Kyiv. p.112. [in Ukrainian].
9. Raven, Dz. (2002). *Kompetentnost w sovremnom obzhestve : vuyavlenie, razvitie, realizacia* [Competence in modern society: identification, development and implementation]. Moscov, p. 396. [in Russian].
10. Adult Learning and Education. Canada progress report for the UNESCO Global Report on Adult Learning and Education (GRALE) and the end of the United Nations Literacy Decade. Council of Ministers of Education Canada. Toronto, 2012. 66 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 07.06.2019

"Знання неоцінене багатство, якого маєш набути в роки отрочества, ранньої юності".

Василь Сухомлинський
український педагог, публіцист, письменник

"Все, що відбувається з нами, залишає той чи інший слід в нашому житті. Все бере участь у створенні нас такими, якими ми є".

Йоганн Вольфганг Гете
німецький поет, прозаїк

